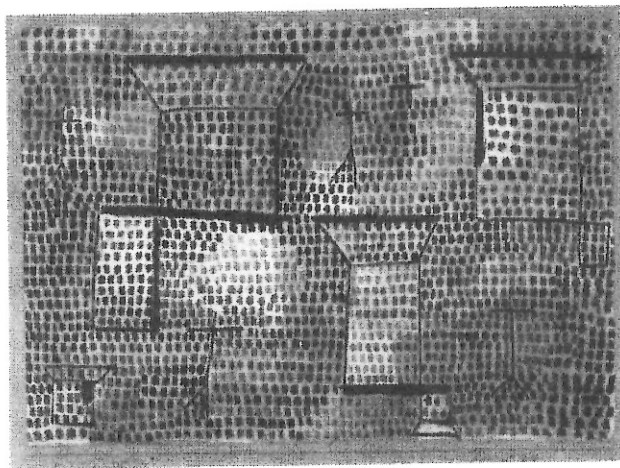

Αίγαιοπελαγίτικες σελίδες

Τοῦ κ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ
Ἀναπλ. Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Σταυροὶ καὶ κίονες

Paul Klee, *Σταυροὶ καὶ κίονες*, 1931, ὕδατογραφία.
Πινακοθήκη Μονάχου.

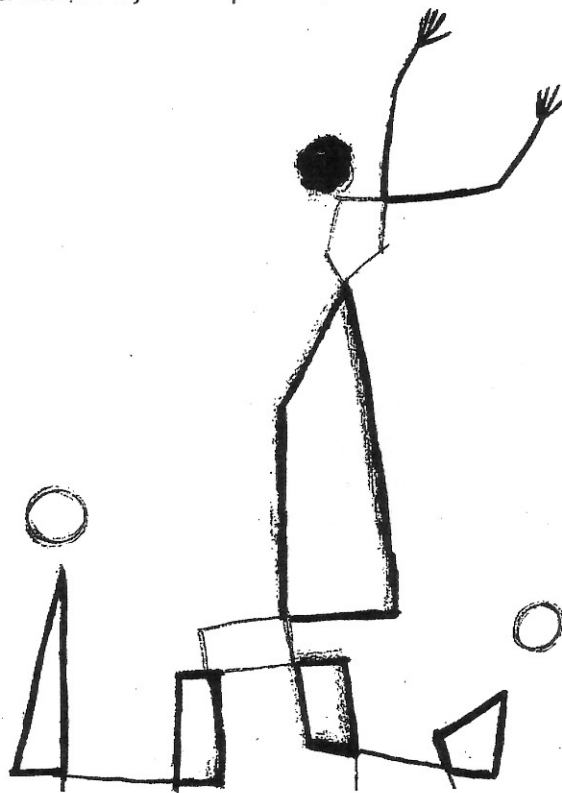
*Σταυροὶ καὶ κίονες,
σύνθεση ἀφαιρετική
τῶν δύο προσώπων
μιάς Ἑλλάδας ποὺ χάνεται,
χάνοντας τὴν ψυχὴ τῆς
καὶ τὸ πνεῦμα τῆς.*

*Σταυροὶ καὶ στήλες,
κεραίες ποὺ ἀγκαλιάζουν
τὴν Οἰκουμένη
καὶ τὴν ἀγλαΐζουν
ὀριζοντίως καὶ καθέτως·
ἀποκρυπτογραφοῦν
μοῖρες ἀνθρώπων
ποὺ ἀναστηλώνουν τὴν ὑπαρξὴ τους
στυλώνοντάς τιν σὲ πασσάλους
ἢ σὲ βουνοκορφές.*

*Τὰ θεμέλιά μου στὰ βουνὰ
θυμίζει ὁ ποιητὴς
τὴ μοῖρα τῆς Ἑλλάδας
ποὺ φέρνει τ' ἀπάνω κάτω
καὶ εἶναι ἱκανὴ νὰ κινήσει*

Εἰκόνες ἀπὸ μιὰ ἔκθεση

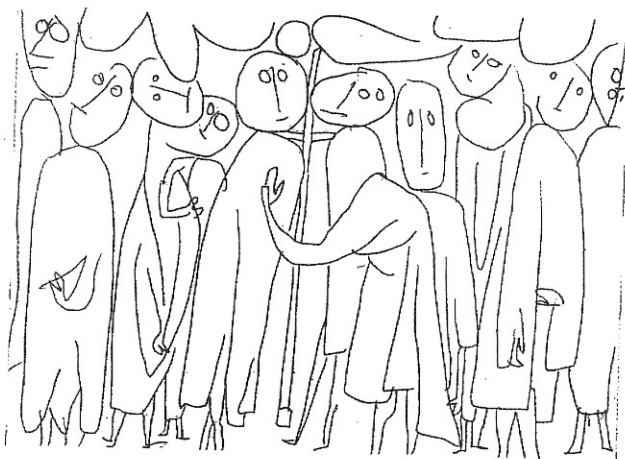
Ἀναζητώντας καὶ τὴν μέσα καὶ τὴν ἔξω Ἑλλάδα, μὲ διστακτικὰ βήματα ἐπιχειροῦμε εὐλαβικὸ προσκύνημα σὲ κυκλαδίτικο νησί ποὺ κατὰ εὐτυχὴ συγκυρία φιλοξενεῖ αὐτὸν τὸν καιρὸ μιὰ ἔκθεση ἐλαιογραφιῶν, ὕδατογραφιῶν καὶ σχεδίων τοῦ ζωγράφου Paul Klee (1879-1940). Ἡ δουλειά του εἶναι «... σύνθεση ὄρασης καὶ ἐνόρασης» κατὰ τὸν ὑπότιτλο τοῦ καταλόγου¹. Ὁ ἴδιος ἔχει πεῖ ὅτι «στὴν Τέχνη, τὸ νὰ βλέπεις δὲν εἶναι τόσο οὐσιώδες ὅσο τὸ νὰ καθιστᾶς κάτι ὀρατὸ» (σ. 159).

Paul Klee, *Ἀπὸ ἐπάνω καὶ πρὸς τὰ ἐπάνω*, 1931. Σινική μελάνη σὲ χαρτὶ Iugres. Βέρνη, Ἰδρυμα Paul Klee.

Έτσι ο πίνακάς του *Σταυροὶ καὶ κίονες* (1931)² ὁδηγεῖ «τὸ μάτι νὰ βαδίζει στὰ μονοπάτια ποὺ ἔχουν χαραχτεῖ γι' αὐτὸ στὸ ἔργο» (σ. 157) κι ὁ καλλιτέχνης «ὡς ταπεινὸς μεσολαβητής... ἴσως κατορθώσει νὰ μεταδώσει τὴ δύναμη ἑνὸς πλούσιου καὶ λαμπροῦ ὀραματισμοῦ» (σ. 130). Τὸ μάτι πατώντας ἀπὸ σταυρὸ σὲ σταυρὸ σὰν σὲ σωσίβια ποὺ ἐπιπλέουν, οἰκοδομεῖ περίτεχνους κίονες ποὺ θὰ στηρίξουν τὸν πολιτισμὸ του.

Ένας ἄλλος σταυρὸς, σ' ἕνα ἔργο ποὺ ἐπιγράφει *Ἀδελφοσύνη* (1939), σχεδιασμένο μὲ μολύβι σὲ χαρτί ἀλληλογραφίας μᾶς κάνει ἐντύπωση. Ὁ σταυρὸς φαίνεται νὰ εἶναι ὁ συνεκτικὸς δεσμὸς προσώπων ἀποτυπωμένων μὲ ἀφαιρετικὴ γραφή. Τὸ ἔργο μοιάζει σὰν «Εὐρεση» καὶ «Ψύωση» μαζί ἑνὸς Σταυροῦ ποὺ θέλει νὰ ἐνώνει τοὺς ἀνθρώπους, μακριὰ ἀπὸ φανατισμοὺς καὶ ἀντιθέσεις. Ζωγραφισμένο παραμονὲς τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου, ἕνα χρόνο πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατό του, ὑπαινίσσεται ὅτι «ἐλήλυθεν ἡ ὥρα» του, ἀλλὰ κάνει ταυτόχρονα μιὰ ἐκκλήση, σὰν σὲ ἀνοιχτὸ γράμμα, πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα.

Paul Klee, *Ἀδελφοσύνη*, 1939, μολύβι σὲ χαρτί ἀλληλογραφίας. Βέρνη, Ἴδρυμα Paul Klee.

Λίγες γραμμὲς ἀπὸ τὸ Ἡμερολόγιό του γραμμένες στὰ 1916 — πάλι στὴν καρδιά ἑνὸς ἄλλου Παγκοσμίου Πολέμου — καὶ τοποθετημένες σὰν σχόλιο στὸ ἔργο αὐτὸ ἀπὸ τοὺς ἐκδότες τοῦ καταλόγου τῆς Ἐκθεσης, μαρτυροῦν γιὰ τὴ βαθεῖα του πνευματικότητας:

«Τὸ μόνο ποὺ προσπαθῶ εἶναι νὰ ἐνωθῶ μὲ τὸν Θεό, κι ἂν ἔχω ἀρμονικὲς σχέσεις μ' ἐκεῖνον, καθόλου δὲν μ' ἀρέσει ποὺ οἱ ἀδελφοί

μου δὲν βρίσκονται στὴν ἴδια θέση μ' ἐμένα· ἀλλὰ αὐτὸ εἶναι δικό τους θέμα» (σ. 175). Ὁ ἴδιος ἀπαντώντας σ' ἕνα ἐρωτηματολόγιο, τὸ ἔτος 1908 στὴν ἐρώτηση: *Ποῦ θὰ θέλατε νὰ ζεῖτε;*» εἶχε ἀπαντήσει: *«Πουθενὰ χωρὶς φίλους»* (σ. 195).

Ὁδὸς Νικηφόρου Φωκά

Ένας ἄλλος πίνακας, μιὰ ὑδατογραφία του ἐπιγραφόμενη «Ἐρημίτης σὲ πράσινο» (1924) μαζί μὲ τὸ «Ἐρημητήριό» του (1929) μᾶς δίνουν ὠθηση γιὰ περιπλανήσεις «πνευματικῆς γεωγραφίας» σὲ δρόμους «θεραπευτικοῦ τουρισμοῦ».

Έτσι ξεκινᾶμε ν' ἀναζητήσουμε τὸ Μοναστήρι τῆς Παναχράντου Θεοτόκου καὶ τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονα, χτισμένο στὸ ὕψωμα Καυκάρα τοῦ βουνοῦ Γερακῶνες τῆς Ἄνδρου ἀπὸ τὸ Νικηφόρο Φωκά τὸ 941 μ.Χ. Ἐκεῖ ὁ π. Εὐδόκιμος μᾶς ξενάγησε μὲ τὸν αὐθόρμητο καὶ φιλόξενο τρόπο του στοὺς θησαυροὺς του³. Μᾶς μίλησε γιὰ τὴν κᾶρα τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονα πηγὴ θαυμάτων καὶ ἰάσεων πολλῶν ποὺ ὁ ἴδιος τὴν μεταφέρει σὲ ἀρρώστους καὶ ἀπτόμενος καταλαβαίνει ἂν ὁ Ἅγιος θὰ ἐπέμβει ἢ ὄχι ἀνάλογα μὲ τὸ βᾶρος ποὺ αἰσθάνεται...

Ἐδῶ ἀπτεταί κανεὶς τῶν ὁρίων τοῦ ἀντικειμενικοῦ καὶ τοῦ πραγματικοῦ καὶ ξεφεύγει ἀπὸ τὰ ὅρια τοῦ κόσμου ὅπως κι ὁ καλὸς π. Εὐδόκιμος ποὺ παρὼν αἰσθανόσυνα ὅτι ἔφυγε σὲ ἄλλους κόσμους ὀραμάτων καὶ θαυμάτων ὅπου ὁ Θεὸς θαυμάζεται καὶ θαυματουργεῖ ἐν τοῖς Ἁγίοις αὐτοῦ. Ἡ πίστη μετακινεῖ ὄρη ἀλλὰ καὶ ἀνθρώπους.

Ὁ καλὸς π. Εὐδόκιμος. Σχέδιο Annie Van Puyvelde.

Ἡ ὁδὸς Νικηφόρου Φωκά — ὁ δρόμος ποὺ ἀκολούθησε ὁ περίφημος βυζαντινὸς

στρατηλάτης για να ζητήσει τη βοήθεια της Πανααχράντου πρὸ τῆς ἐκστρατείας του στὴν Κρήτη στὸ κακοτράχαλο βουνὸ— γίνεται ὁδὸς διπλῆς κατευθύνσεως. Ἐνα ἀέναο πῆγαιν' ἔλα τῆς κάρας τοῦ Ἁγίου πρὸς τὴ Χώρα, τὸ Γαύριο, τὴν Ἀθήνα καὶ ἄλλου, ἀλλὰ καὶ ὄλων ἐκείνων πού ἐπιστρέφουν γιὰ ἀπότιση εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν Ἅγιο μετὰ τὴν ἴασή τους.

Ἡ παλλόμενη φωνὴ τοῦ Ἡγουμένου μᾶς μετάδωσε τὴν συγκίνησή του ὅταν μᾶς διηγήθηκε μερικὰ περιστατικὰ θεραπειῶν. Ἡ κοινωνία τῶν ἁγίων ἦταν γιὰ μᾶς μιὰ ζωντανὴ πραγματικότητα πού συνιστᾶ τὸ μέλλον τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ πῶς νὰ μὴν εἶναι;

Τὰ δάκρυα τῆς Παναγίας

Ἐκεῖ ὅπου ὁ ἄνθρωπος συναντᾷ γνησιότητα βίου σπεύδει καὶ ἀνακουφίζεται. Ἐνα ἀκόμη θεραπευτήριον ψυχῶν καὶ σωμάτων εἶναι καὶ τὸ παλαιὸ μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Νικολάου μὲ ἄξιο Ἡγούμενο τὸν π. Δωρόθεο καὶ τὴ συνοδία του ἐξ ἑπτὰ πατέρων στὴ θέση Σώρα, στὸ ὕψωμα τῆς κοιλάδας Ἄχλα. Ἐκεῖ βρίσκεται πολύτιμος θησαυρὸς ἢ θαυματουργὸς κάρα τοῦ Ἁγίου Νικολάου τοῦ ἐν Βουναίνους τῆς Θεσσαλίας δι' ἀποκεφαλισμοῦ τελειωθέντος.

Στὸ Μοναστήρι ὑπάρχει ἐπίσης ἡ σιαγόνα τοῦ Ἁγίου Κοσμά τοῦ Αἰτωλοῦ μοναδικὸ λείψανο ἐν Ἑλλάδι γι' αὐτὸ καὶ κάθε χρόνο γίνεται πανηγυρικὴ κατανυκτικὴ ὀλονυκτία τῆ νύχτα τῆς 23ης πρὸς τὴν 24η Αὐγούστου κάθε χρόνο μὲ συρροὴ πλήθους κόσμου. Ἀναφέρονται πολλὰ θαύματα καὶ ἰάσεις.

Θαυματουργὸς εἰκόνα εἶναι καὶ ἡ «Παναγία ἢ τῶν πάντων ἐλπίς» στὸ Νάρθηκα τοῦ Καθολικοῦ μὲ ὀλάνθιστα κρίνα ὅλο τὸ χρόνο, ἔστω κι ἂν οἱ μίσχοι εἶναι ξεραμμένοι. Συγκινητικὸ εἶναι τὸ ἀφιέρωμα τῆς Γαλλίδας ὀστεολόγου πού ἔπασχε ἀπὸ καρκίνου στὰ ὀστά. Εἶχε ἐπισκεφθεῖ τὸ Μοναστήρι καὶ τὴν ὥρα πού προσευχόταν, ἀπὸ τὸ μάτι τῆς Παναγίας κύλησαν δύο δάκρυα. Ἐφυγε γιὰ τὴν πατρίδα τῆς μὲ πολλὴ προσευχή. Οἱ γιατροὶ τῆς εἶχαν δώσει μόνο ἕξι μῆνες ζωῆ· θεραπεύθηκε ὁμως εἰς τὸ παντελὲς» κατὰ τὴν ἔκφραση τοῦ Ἡγουμένου. Σὲ ἔνδειξη εὐγνωμοσύνης πρὸς τὴν Παναγία ἀφιέρωσε ἕνα ἀσημένιο καντήλι πού στὸ ἀφιερωματικὸ πλακίδιο γράφει ἑλληνικά: «Εὐχαριστῶ Παναγία μου, Ἄννα» καὶ στὰ γαλ-

λικά ἀφοῦ ἀναφέρει τὸ ὄνομά της καὶ τὴν Κορσικὴ τὴν πατρίδα τῆς, εὐχαριστεῖ τὴν Παναγία τῆς ἀναγράφοντας τὸν μῆνα καὶ τὸ ἔτος τῆς θεραπείας τῆς, Αὐγούστος 1991.

Ἀσφαλῶς στὶς λίγες σελίδες πού προηγήθηκαν δὲν μποροῦν νὰ περιληφθοῦν ὅσα μποροῦν νὰ βιωθοῦν σ' ἕνα νησί ὅπως ἡ Ἄνδρος μὲ τοὺς χίλιους καινοὺς καὶ παλαιοὺς θησαυροὺς τῆς⁴. Μακρινὸ ὄραμα ἀπὸ διηγήσεις «θειτσούλας» φίλου στὴν παιδικὴ μας ἡλικία, τῆς καλῆς Κυρίας Ξανθοῦλας —ὁ Θεὸς ἄς ἀναπαύει τὴν ψυχούλα τῆς— πού μᾶς ξεσήκωνε κάθε τόσο γιὰ ἕνα ταξίδι στὸ Κόρθι καὶ στ' Ἀηδόνια. Τ' ὄνειρο κοβόταν στὴ μέση γιὰτὶ πάντα κάτι τύχαινε καὶ ματαιωνόταν τὸ ταξίδι. Ἴσως ὅμως καλλίτερα, γιὰτὶ τώρα, μεγάλοι πιά, μποροῦμε νὰ ἐκτιμήσουμε τὸ κλέος τῆς καὶ τὸν Klee πού φιλοξένησε.

1. Ἡ ἐκθεση ἐγίνε στὸ Μουσεῖο Σύγχρονης Τέχνης πού ἱδρύσαν ὁ Βασίλης καὶ ἡ Ἐλίζα Γουλανδρῆ στὴν Χώρα τῆς Ἄνδρου μὲ διάρκειά ἀπὸ 26 Ἰουνίου ἕως 12 Σεπτεμβρίου 1993. Ὁ θαυμάσιος κατάλογος περιλαμβάνει κείμενα τῆς Ἐλίζας Γουλανδρῆ, τοῦ Κυριάκου Κουτσομάλλη, τῆς Kathryn Kramer, τοῦ Felix Klee, τῆς Ἐλισάβετ Πλέσσα, ἕνα χρονολόγιο τῶν ἔργων, μαρτυρίες τοῦ Klee καὶ γιὰ τὸν Klee, 112 δημοσιεύσεις ἔργων. Στὴ διάρκειά τῆς ἐκθέσεως προβάλλονται καθημερινὰ ταινίες σχετικὰ μὲ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ καλλιτέχνη. Οἱ παραπομπὲς σὲ κείμενά του ἐντὸς παρενθέσεων γίνονται στὶς σελίδες τοῦ καταλόγου.

2. Δὲν περιλαμβάνεται στὴν ἐκθεση.

3. Μιὰ σκιαγράφηση τῆς ἱ. Μονῆς ἔκανε ὁ πανοσ. Ἀρχιμ. Δωρόθεος Πολυκανδριώτης στὴν ἐκδόση τῆς ἱ. Μ. Πανααχράντου, Ἄνδρος 1987, 54 σ., *Τὸ Μοναστήρι τῆς Πανααχράντου στὴν Ἄνδρο*.

4. Περισσότερα γιὰ τὸ νησί βλ. στὸ βιβλίο τοῦ Δ. Κ. Τατάκη, Ἄνδρος, Ἀγάπη μου, Ἀθήνα 1985, 128 σ. Γιὰ τὴν ἀρχιτεκτονικὴ τῆς βλ. Ἀγγελικὴς Χαριτωνίδου, Ἄνδρος, Ἀθήνα, «Μέλισσα»: Ἑλληνικὴ Παραδοσιακὴ Ἀρχιτεκτονικὴ, Χ.Χ., 42 σ.

ΕΡΜΗΝΕΙΑΙ ΕΥΣΕΒΕΙΣ

τοῦ ψυχοφειλεστάτου καὶ θαυμαστοῦ βιβλίου
ὀνομαζομένου

ΠΕΡΙ ΜΙΜΗΣΕΩΣ ΧΡΙΣΤΟΥ

μὲ στόχασες πνευματικαῖς καὶ κατάνυξιν
εἰς κάθε κεφάλαιον

* * *

Ἡ «Μίμησις» αὐτῆ τοῦ Χριστοῦ διαφέρει βασι-
κῶς ἀπὸ ὅλες τὶς μέχρι τώρα μεταφράσεις εἰς τὴν
ἑλληνικὴν. Εἶναι ἡ πληροτέρα, ἀπὸ ὀρθοδόξου ἐπό-
ψεως. Ἀνατύπωσης καλαισθητοῦ κατὰ τὸ πρωτότυπον
ἐκδόσεως Ἐνετίας, ἔτους 1770. Μὲ ἔγκρισιν καὶ εὐλο-
γίαν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας μας.